

4. Матеріально-технічна база бібліотек

Як і у попередні роки, незважаючи на проблеми недостатнього фінансування, керівники науково-дослідних установ намагалися забезпечити належні умови функціонування бібліотек, збереження їх фондів, підвищення рівня комфортності обслуговування користувачів та роботи бібліотекарів. Так, деяким НДУ вдалося здійснити **ремонтні роботи**. У бібліотеках Інституту прикладних проблем механіки і математики, НДЦ Індустріальних проблем розвитку проведені поточні ремонти приміщень. Відремонтовано кімнату для бібліотеки в Інституті загальної та неорганічної хімії. У стані ремонту після затоплення стелі перебувала бібліотека Інституту фізіології рослин і генетики. Дирекція ФТІНТУ виділила кошти на ремонт даху, що забезпечило належний стан бібліотечних приміщень, встановлення кондиціонерів. У бібліотеках інститутів клітинної біології та генетичної інженерії, а також мікробіології та вірусології, металофізики проведено заміну старих вікон на нові – пластикові, теплозберігаючі. Завдяки допомозі Соціального центру Львовчкіної у приміщеннях бібліотеки Карадазького природного заповідника було встановлено чотири кондиціонери.

Проведено пожежну сигналізацію у бібліотеці Інституту теоретичної фізики, у бібліотеці НТК «Інститут монокристалів» встановлено нові світильники та закуплено вогнегасники. За сприяння ІБР адміністрація Інституту геотехнічної механіки виділила кошти на ремонт обладнання приміщення та електрообладнання в читального залу.

Складно вирішувалися питання **виділення додаткових площ для бібліотек**. Але й за таких умов надано додаткову кімнату для бібліотеки Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення, повернуто кімнату бібліотеці Інституту механіки.

Деякі установи вирішували проблеми **забезпечення бібліотек меблями**. Заслугує на увагу досвід раціонального підходу адміністрації і бібліотеки Інституту зоології. Ними прийнято рішення про ремонт меблів, який почали з реставрації каталожних шаф. Якісна реставрація дозволила зберегти органічний, звичний для користувачів інтер'єр приміщення. Три вживаних стелажі для нової кімнати отримала бібліотека Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення. Чотири стелажі було придбано для бібліотеки Інституту відновлюваної енергетики.

Однак у цілому фінансові проблеми в установах не сприяли покращенню матеріально-технічної бази бібліотек. В Інституті

демографії наполовину скорочено площу читального залу та передано до іншого підрозділу ксерокс, яким користувалася бібліотека.

Перенесено термін проведення планового ремонту бібліотек інститутів електродинаміки, ядерних досліджень (ремонт основного книгосховища). Відсутність коштів спонукала до прийняття не завжди зручних для бібліотек рішень. Так, в Інституті електронної фізики з лютого було відключено телефон, через відсутність коштів на ремонт даху над читальним залом і здавання в оренду читального залу площею 66 кв. м. книжковий фонд було переміщено до кімнати площею 28 кв. м., проте, як зазначається у звіті, «дах не тече, зала менша, читачам тепліше». У непристосованому підвальному приміщенні, віддаленому від інших корпусів Інституту, знаходиться бібліотека Інституту прикладної фізики. На необхідності проведення ремонту приміщень наголошено у звітах завідувачів бібліотек інститутів газу та фізико-хімічного. Керівники бібліотек акцентували увагу на потребі у заміні вікон (Радіоастрономічний інститут), придбанні світлозахисних штор та заміні освітлення (Фізико-хімічний інститут), покращенні освітлення читального залу і проведенні Інтернету (Інститут фізіології рослин і генетики).

На жаль, досить значною протягом останніх років залишається група бібліотек, котрі потребують додаткових приміщень. Зокрема, складні умови для зберігання фондів склалися в бібліотеках ГАО, інститутів літератури (потрібна кімната для обмінного фонду), мистецтвознавства, фольклористики та етнології (потреба у додатковій площі для опрацювання колекції І.М. Власенка), Інституту сходознавства (з причини браку площ бібліотеки частина літератури зберігається у коробках, працівники обмежують свої можливості в отриманні літератури від посольств). Потребу в розширенні площ відчують також бібліотеки мікробіології і вірусології, Донецького ботанічного саду та ін. Варто зазначити, що у деяких бібліотеках з причини дефіциту площ література на стелажах розставлена у два і три ряди, наприклад, у Кримському філіалі Інституту археології.

Бібліотека Радіоастрономічного інституту наголошує на необхідності придбання нових меблів, зокрема кафедри, столів і стільців. Не вдалося забезпечити книжковими стелажами нове книгосховище Інституту геофізики, лишилася невирішеною проблема придбання нових стелажів для бібліотеки Інституту геохімії, мінералогії та рудоутворення.

Характерною проблемою для більшості бібліотек залишається **екологія приміщень**. Так, доводиться працювати влітку

в умовах спеки і задухи, а взимку – у неопалюваних або слабо опалюваних, холодних і сирих приміщеннях працівникам бібліотек інститутів проблем матеріалознавства, фізико-технологічного інституту металів та сплавів, фізичної хімії. Не опалювалися приміщення бібліотеки Донецького ботанічного саду, інститутів газу та надтвердих матеріалів. Перелічене негативно позначалося на стані здоров'я співробітників і збереженні бібліотечних фондів.

Не всі бібліотеки повною мірою навчилися використовувати такі додаткові джерела матеріальної підтримки, як спонсорська допомога. Згідно зі звітними даними у 2013 р. нею змогли скористатися лише бібліотеки МГІ та Інституту економіки промисловості. В останній, наприклад, було замінено лінолеум на абонементі та придбано два комп'ютери.

Надзвичайно важливим аспектом оцінки стану матеріально-технічної бази бібліотек є питання їх технічного забезпечення. На жаль, незважаючи на певну позитивну динаміку, загальний стан матеріально-технічної бази бібліотек системи НАН України далекий від досконалого. Це представлено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Забезпечення бібліотек комп'ютерною технікою

Назва	2003 р.	2009 р.	2012 р.	2013 р.
Загальна кількість бібліотек мережі	96	103	105	105
– зокрема бібліотек НДУ	94	101	103	103
Бібліотеки установ, які мають комп'ютери				
– загальна кількість комп'ютерів	54	90	91	87
– в т.ч. підключених до Інтернету	–	–	162	184
– до локальної мережі НДУ	20	27	35	144
– в т.ч. створювали ел. каталог	–	–	65	84
	–	51	48	46

Забезпеченість бібліотек комп'ютерною технікою нерівномірна. На 1.01.2014 р. найбільше комп'ютерів мають: 8 комп'ютерів – бібліотека Інституту літератури, по 6 комп'ютерів – бібліотеки інститутів археології та історії України, по 5 комп'ютерів – бібліотеки ІБПМ, металофізики та МГІ. Крім того, бібліотеки Карадазького природного заповідника та МГІ мають по багатфункціональному пристрою (сканер + принтер + ксерокс). Жодного комп'ютера не мають 16 бібліотек. Тільки по одному комп'ютеру мають 9 бібліотек НДУ. Згідно зі звітними даними бібліотеки

мережі мають також 115 принтерів, 48 сканерів і 40 ксерокопіювальних апаратів. Варто також зазначити групу бібліотек, стан матеріально-технічної оснащеності яких оцінюється як задовільний самими їхніми працівниками. Так, позитивно оцінюється, наприклад, стан технічного забезпечення своїх бібліотек бібліотечними працівниками інститутів кібернетики, проблем міцності, Інституту фізики, ФГІНТУ.

Протягом звітного року деякі бібліотеки отримали технічні засоби, зокрема бібліотеки інститутів гідробіології, фізіології та Карадазького природного заповідника отримали по сканеру. Бібліотекам Національного науково-природничого музею, інститутів відновлюваної енергетики та гідробіології було придбано комп'ютери. Бібліотеки інститутів української археографії, хімії поверхні, літератури, Донецького ботанічного саду отримали по принтеру.

Однак, як засвідчує аналіз звітних даних, ступінь використання наявних технічних засобів у різних бібліотеках також суттєво відрізняється. Наприклад, при наявності у бібліотеці Інституту ядерних досліджень (штат - три працівники) двох комп'ютерів, одного сканера, двох принтерів і ксерокса протягом року було підготовлено лише два списки нових надходжень. При наявності в бібліотеці Інституту фізики напівпровідників (штаті - сім працівників, шість з яких – на посадах бібліографів), двох комп'ютерів, підключених до Інтернету і локальної мережі, двох принтерів і одного сканера протягом декількох років бібліотека практично не займається створенням електронного каталогу, підготовкою бібліографічних видань та інформаційних списків тощо. Деякі з бібліотек досить ефективно використовують свої мінімальні технічні й кадрові можливості для удосконалення бібліотечно-бібліографічного та інформаційного забезпечення користувачів. Це, наприклад, бібліотеки інститутів географії, керамології, надтвердих матеріалів, фізичної хімії та інших, штат яких нараховує від одного до трьох працівників.

Деякі бібліотеки протягом звітного року отримали можливості для доступу в Інтернет та підключення до локальної мережі установи. Це бібліотеки інститутів географії, геотехнічної механіки, гідромеханіки, електродинаміки, кібернетики, металофізики, монокристалів, народознавства, сходознавства, фізики напівпровідників. До локальних мереж були підключені бібліотеки інститутів економіки та прогнозування, кібернетики, фізики напівпровідників.

У звітах наголошується на необхідності модернізації існуючої технічної бази, зокрема бібліотек ГАО, інститутів мікробіології і

вірусології, літератури, філософії, радіоастрономічного та ін. Складна ситуація з технічним оснащенням спостерігається у бібліотеці Інституту механіки, де за даними звіту: «принтер не працює, комп'ютер старий і майже не працює. На сьогодні бібліотека послуговується лише двома друкарськими машинками. Друкарська машинка залишається основним технічним засобом і у бібліотеці Інституту прикладної фізики. Бібліотека Інституту проблем моделювання в енергетиці, яка має два комп'ютери і принтер, також не використовує їх через зношеність та відсутність належної комп'ютерної підтримки. Несправність принтера і мала потужність застарілого комп'ютера не дозволили надрукувати і влити значну частину каталожних карток працівникам бібліотеки Інституту регіональних досліджень.

За звітними даними на початок 2014 р. відсутня комп'ютерна техніка в бібліотеках інститутів вугільних енерготехнологій, геології і геохімії горючих копалин, прикладної фізики, ІПРІ (є тільки друкарська машинка), проблем машинобудування, українознавства, мовознавства, української мови (є принтер та один несправний комп'ютер), фізико-технологічного інституту металів і сплавів, НІАЗ «Ольвія» та Експериментального відділення МГІ (2 друкарські машинки та мікрофот). Остаточо вийшли з ладу усі технічні засоби у бібліотеці Інституту біоорганічної хімії і нафтохімії.

Типовою проблемою для більшості бібліотек залишається відсутність у них автоматизованих бібліотечних програм для виконання завдань і функцій сучасної бібліотеки. На цей час за бібліотечними програмами працюють тільки до двох десятків бібліотек мережі. Здебільшого бібліотеками напрацьовано певний досвід роботи з демоверсією програми ІРБІС, а також здійснюється освоєння програми ІРБІС (бібліотеки інститутів археології, ІБПМ, ботаніки, відновлюваної енергетики, електрозварювання; зоології, проблем міцності та ін.), використовується програма УФД «Бібліотека» (бібліотеки інститутів металофізики та політичних і етнопонаціональних досліджень). Бібліотека Інституту геотехнічної механіки працює за програмою, яку використовують бібліотеки гірничо-металургійного комплексу регіону. На жаль, протягом звітного періоду бібліотека Інституту політичних і етнопонаціональних відносин, яка придбала два роки тому програму УФД «Бібліотека», зіткнулася з проблемою відсутності коштів і Інститут не зміг перерахувати фірмі «УФД» гроші на подальшу технічну підтримку програми.

Таким чином, оновлювання матеріально-технічної бази бібліотек, як і раніше, мало ситуативний, безсистемний характер,

обумовлений значною мірою погіршенням фінансування установ, непередбачуваним виходом з ладу амортизованої техніки, якою здебільшого комплектуються бібліотеки, відсутністю належного технічного супроводу автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів.

Подальший розвиток сучасної бібліотеки органічно пов'язаний з вирішенням пріоритетних завдань її модернізації, фінансовим і матеріально-технічним забезпеченням, належною науково-методичною і технологічною підтримкою та програмним супроводом питань впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, міжбібліотечної взаємодії, раціонального формування і використання ресурсної бази бібліотечно-інформаційної системи НАН України.

5. Кадрове забезпечення бібліотек НДУ НАН України

Протягом 2013 р. суттєвих структурних змін у бібліотечно-інформаційній системі НДУ НАН України не відбулося. Як і у 2012 р., лишився незмінним кількісний склад бібліотек мережі, який становить 103 бібліотеки НДУ та дві бібліотеки-методичні центри – ЛННБ і НБУВ. За своїми ресурсними можливостями та кількістю працюючих бібліотеки суттєво відрізняються.

У бібліотечній системі НАН України серед бібліотек НДУ найбільший штат мали бібліотеки інститутів літератури (8 штатних одиниць), фізики та фізики напівпровідників (по 7 штатних одиниць). По 6 – було у штаті бібліотек інститутів історії України, кібернетики, проблем матеріалознавства, ІБПМ. Штат 13 бібліотек укомплектовано 4 працівниками. Найчисельнішою була група бібліотек (83 бібліотеки), штат яких становив від 1 до 3 працівників. І хоча кількість бібліотек НДУ в останні три роки не змінювалася, спостерігалася тенденція зменшення кількості працюючих у бібліотеках (з 279 штатних од. у 2011 р. до 274 у 2012 р. та 263 у 2013 р.). За звітний період штат працівників бібліотек скоротився на 16 од., зокрема скоротилася на 20 од. кількість працюючих саме на бібліотечних посадах (на початок 2014 р. – 247 осіб), оскільки їх переводили на посади спеціалістів інших інформаційних структур. Водночас до штату деяких бібліотек вводилися працівники на інженерні посади. Названі групи працюючих у структурі бібліотек було віднесено до категорії «інші співробітники».

Вакантні посади, як правило, через певний період переходили до решти структурних підрозділів установи або скорочувалися. Адміністрації деяких НДУ знаходили можливість для практичної